

Цифрова трансформація бібліотечної освіти: формування фахових компетентностей

ПОНОМАРЕНКО Лариса Олександрівна

<https://orcid.org/0000-0002-4388-274X>

larisa_dnpb@ukr.net

Цифровізація різних сфер економіки, перехід суспільства до цифрової стадії розвитку висувають нові виклики і нові завдання в галузі бібліотечної справи та фахової освіти. Книгозбірні України мають потужний потенціал та досвід із упровадження й застосування інформаційно-комунікаційних технологій, використання автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем, інтернет-ресурсів, організації повнотекстових баз даних, електронних бібліотек, репозитаріїв, діяльності бібліотек у соціальних мережах, створення бібліотечних вебсайтів, порталів, блогів тощо.

У результаті масштабної цифровізації бібліотек відбувається розширення кола бібліотечних послуг та сервісів, набувають розвитку мобільні бібліотечні вебсайти та інші мобільні застосунки, технології ідентифікації, доповненої та віртуальної реальності, хмарні й 3D-технології. У центрі уваги опиняються бібліотечні працівники, професійний рівень яких повинен відповідати сучасним вимогам суспільства, загальному рівню розвитку інформаційних технологій та потребам бібліотек. Формування фахових компетентностей бібліотечних фахівців є сьогодні актуальною проблемою.

Розроблення теоретико-методичних, організаційних і практичних засад підготовки та підвищення кваліфікації бібліотечних кадрів здійснено в роботах О. Бруй, В. Візнюк, Г. Гречко, Д. Дейч, М. Іванової та Н. Білинець, О. Клименко, І. Лобузін, О. Матвієнко та М. Цивіна, В.Мудрохи, Н. Онищенко, Л. Прокопенко, Л. Філіпової та ін. Цифровій компетентності майбутніх фахівців бібліотечної та інформаційної сфери присвячено публікації Л. Біловус, О. Гомотюк, Н. Яблонської, І. Лобузін, Н. Кунанець, О. Плужник та ін. Зарубіжні дослідники у своїх публікаціях розкрили різні аспекти цифрової трансформації бібліотечної освіти та набуття відповідних компетенцій, зокрема: Р. Аудунсон та Н. Шува (розглянуто цифрову бібліотечну освіту в Європі), А. Камба (проаналізовано структуру компетенцій у сфері ІКТ для бібліотек та обґрунтовано потребу в типовій навчальній програмі), Р. Шахбазі та А. Хедаяті (визначено компетенції цифрових бібліотекарів відповідно до аналізу нових вакансій на базі ІТ) та ін. Відповідно до проблематики нашого дослідження звернемося до окремих визначень поняття цифрової трансформації освіти.

Цифрова трансформація інтеграцію цифрових технологій у всі сфери бізнесу. Ця інтеграція зумовлює принципові зміни в тому, як діють громадяни,

підприємства та організації, як вони забезпечують цінність для себе, своїх працівників, клієнтів, партнерів, досягаючи власних і спільних, економічних і соціальних цілей швидше, дешевше та з новою якістю [5]. «Цифрова трансформація у сфері освіти і науки – це комплексна робота над побудовою екосистеми цифрових рішень у сфері освіти та науки, включно зі створенням безпечного електронного освітнього середовища, забезпеченням необхідної цифрової інфраструктури закладів та установ освіти і науки, підвищенням рівня цифрової компетентності, цифровою трансформацією процесів та послуг, а також автоматизацією збору і аналізу даних» [7].

У контексті викладеного вище особливого значення набувають цифрова компетентність та підвищення її рівня. Цифрова компетентність входить до переліку ключових у стратегічних міжнародних документах, є наскрізною та багатофункціональною, яка може бути застосована у різних сферах.

Відповідно до Європейської рамки цифрової компетентності для громадян (DigComp) цифрова компетентність – це впевнене, критичне й відповідальне використання та взаємодія з цифровими технологіями для навчання, професійної діяльності (роботи) та участі у житті суспільства. DigComp є інструментом підвищення рівня цифрової компетентності громадян, вироблення державної політики на підтримку й розбудову цифрової компетентності, планування освітніх і навчальних ініціатив для покращення цифрової компетентності конкретних цільових груп [9, с. 5].

Цифрова компетентність – це здатність уміти використовувати цифрові медіа й ІКТ, розуміти і критично оцінювати різні аспекти цифрових медіа і медіаконтенту, а також уміти ефективно комунікувати в різноманітних контекстах [8, с. 585].

Стандарт вищої освіти України, зокрема перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», регламентує набуття цифрових компетенцій. З-поміж 15 фахових компетентностей, що є обов'язковими для бакалаврів інформаційної, бібліотечної та архівної справи, 5 пов'язані з цифровими компетентностями, а саме ФК3: здатність використовувати сучасні прикладні комп'ютерні технології, програмне забезпечення, мережеві та мобільні технології для розв'язання професійних завдань – ФК10; здатність адмініструвати соціальні мережі, електронні бібліотеки та архіви – ФК11; здатність використовувати автоматизовані інформаційно-пошукові системи, організовувати електронні бібліотеки та архіви – ФК12; здатність створювати, наповнювати та забезпечувати функціонування вебсайтів і вебспільнот у мережі інтернет – ФК13; здатність опановувати і використовувати технології електронного урядування та електронного документообігу.

Стратегією розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» передбачено сприяння міжнародній інтеграції системи бібліотечної освіти України в європейській простір вищої освіти за умови збереження й розвитку досягнень та прогресивних традицій вищої школи [3].

Середньостроковий план дій на 2018–2020 роки Стратегії містить завдання розробити освітні стандарти та освітньо-професійні програми для підготовки спеціалістів бібліотечно-інформаційної галузі відповідно до міжнародних вимог, забезпечити проведення їх незалежного експертного оцінювання та використання.

Я. Хімч проаналізовано формування інформаційної культури здобувачів вищої освіти в цифрову епоху та доведено доцільність запровадження навчальної дисципліни «Інформаційна культура та академічна доброчесність» як обов'язкової освітньої компоненти освітньо-професійної програми, що спрямована на формування загальних і професійних компетентностей у здобувачів вищої освіти спеціальностей галузі знань 02 «Культура та мистецтво» [6].

Кафедрою документознавства та методики навчання Університету Григорія Сковороди в Переяславі розроблено і запроваджено в навчальний процес комплекс дисциплін, який покликаний забезпечити формування і розвиток цифрової компетентності майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності, зокрема: «Аналітико-синтетична переробка документної інформації», «Електронне урядування», «Електронний документообіг», «Соціальна та інформаційна безпека», «Комп'ютерна обробка та редагування документів», «Інформаційна безпека та захист інформації», «Автоматизовані інформаційно-пошукові системи» [2].

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій спонукає постійно удосконалювати бібліотечну освіту шляхом набуття і підвищення рівня цифрової компетентності здобувачів освіти з інформаційної, бібліотечної та архівної справи.

Цифрова трансформація бібліотечної освіти має забезпечувати максимально повне використання потенціалу цифрових технологій, що передбачає готовність бібліотечних працівників до постійного підвищення рівня цифрової компетентності, опанування цифрових інструментів та ефективне застосування набутих навичок у практичній діяльності. Підготовка сучасних конкурентноспроможних бібліотечних фахівців здійснюється в системі безперервної освіти, організаційними формами, якої є формальне, неформальне та інформальне навчання. Формування цифрової компетентності та розвиток цифрових навичок

майбутніх бібліотечних фахівців забезпечуватиме прискорення процесів цифрової трансформації бібліотечної освіти та економіки й суспільства в цілому, сприятиме розвитку цифрової економіки.

Бібліографія:

1. Біловус Л. І., Гомотюк О. Є., Яблонська Н. М. Формування комунікативної компетентності бакалаврів із використанням інформаційних технологій під час навчання. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 73–78.
2. Плужник О. Формування цифрової компетентності у майбутніх фахівців із документознавства та інформаційної діяльності. *Соціум. Документ. Комунікація* : зб. наук. ст. / Університет Григорія Сковороди в Переяславі ; редкол.: С. В. Орлик (голов. ред.), В. В. Куйбіда, А. М. Зленко [та ін.]. Переяслав (Київ. обл.) : УГСП, 2021. Вип. 13. С. 331–344. URL: <http://ehsupir.uhsp.edu.ua/handle/8989898989/6249> (дата звернення: 17.05.2023).
3. Стандарт вищої освіти України: перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 02 Культура і мистецтво, спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» : затверджено і введено в дію Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.12.2018 р. № 1378. Міністерство освіти і науки України : офіц. сайт. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2021/07/28/029-Inform.bibliot.ta.arkh.spr-bakalavr.28.07.pdf> (дата звернення: 17.05.2023).
4. Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» : схвалено розпорядж. Кабінету Міністрів України від 23 берез. 2016 р. № 219-р. Верховна Рада України. Законодавство України : офіц. сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-r#Text> (дата звернення: 17.05.2023).
5. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього : вебсайт. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoju.html> (дата звернення: 17.05.2023).
6. Хімич Я. О. Формування інформаційної культури здобувачів вищої освіти в цифрову епоху. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 86–95.
7. Цифрова трансформація освіти і науки. Міністерство освіти і науки України [сайт]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/cifrova-transformaciyaosviti-ta-nauki> (дата звернення: 17.05.2023).
8. Юденкова О. Формування інформаційно-цифрової компетентності у здобувачів освіти в контексті діджиталізації професійної освіти. *Інформаційно-ресурсне забезпечення освітнього процесу в умовах діджиталізації суспільства*: тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 10 листопада 2022 р.). Київ, 2022. С. 585–588.
9. DigComp 2.0: The Digital Competence Framework for Citizens. Update Phase 1: The Conceptual Reference Model / Vuorikari, R., Punie, Y., Carretero Gomez S., Van den Brande, G.. Luxembourg Publication Office of the European Union, 2016. 40 p. EUR 27948 EN. DOI: 10.2791/11517